

MONDROS MÜTAREKESİ'NDEN YUNAN İŞGALİNE BATI ANADOLU'DA EŞKİYALIK VE ASAYİŞİ SAĞLAMA ÇABALARI¹

Hakan YAŞAR²

Öz: Anadolu coğrafyasında yaşamış olan insanların sosyal tarihine bakılırsa eşkıyalığın yüzlerce yıllık bir geçmişinin olduğu görülecektir. Bununla birlikte Osmanlı Devleti'nde, özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısında kurumsallaşmaya başlayan eşkıyalık olayları, 20. yüzyılın başında taşradaki en önemli güvenlik sorunu haline geldi. Birinci Dünya Savaşı'nın kendine özgü koşulları ise eşkıyalık sorununu daha da kronikleştirdi. 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi'yle birlikte bir yandan İtilaf Devletleri'nin işgalleri başlarken diğer yandan eşkıyalık olayları devam etmekteydi. Bu süreçte galip devletlerin yeni işgallerine gerekçe vermek istemeyen Osmanlı devlet adamları, kırsalda asayişi sağlamak amacıyla eşkıya ve asker firarileri için af çıkardı. Bunun yanı sıra Batı Anadolu'da asayişin sağlanması için devlet ricali daha önce eşkıya ile özdeş gördüğü zeybeklerin dağdan inmesi için büyük çaba sarf etti. Mütareke Dönemi'nde devletin bütün çabalarına rağmen önlenemeyen eşkıyalık olayları Batı Anadolu kırsalında yaşayan insanların can ve mal güvenlikleri açısından başlıca tehdit haline geldi. Söz konusu olaylar bölgenin iktisadî yaşamını da olumsuz etkiledi. Osmanlı Devleti'nin bütün çabalara rağmen eşkıyalık olaylarının önüne geçememesinin temel nedeni Mondros Mütarekesi'nin Osmanlı ordusuna ve kolluk kuvvetlerine getirdiği kısıtlamalardır.

Anahtar Sözcükler: Eşkıyalık, Efe/Zeybek, Batı Anadolu, Mütareke Dönemi.

¹ Bu makale 2015 yılında Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalında hazırlanan II. Meşrutiyet'in ilanından Yunan İşgaline Batı Anadolu'da Eşkıyalık (1908-1919) başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

²Dr., Gaziposmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.
hyasar81@hotmail.com

BANDITRY FROM MUDROS ARMISTICE TO INVASION OF WESTERN ANATOLIA AND THE EFFORTS TO PROVIDE PUBLIC ORDER

Abstract: Considering the social history of people who lived in Anatolia, it can be seen that banditry has hundreds years of history. In addition to this, at the beginning of the institutionalization of the Ottoman Empire in the second half of the 19th century, banditry incidents became the most important security issue in general. The circumstances of the First World War brought more chronic problems of banditry. While the Allied forces began their invasion after the Armistice of Mudros was signed in 1918, banditry incidents were still going on. In this process, Ottoman statesmen did not want to state the reason for the new occupations of the winners, so they declared an amnesty for thugs and army deserters in order to ensure peace in the countryside. Additionally, it was made great effort to ensure peace in Anatolia and to set down the Zeibeks who were seen as identical with the bandits previously. As they could not be prevented despite all efforts, banditry incidents became the main threat to people living in rural areas of Western Anatolia in terms of life and safety. These events also negatively affected the economic life of the region. The basic reason for not being able to prevent banditry incidents despite all efforts was the restrictions imposed by the Armistice of Mudros to the Ottoman Army and police forces.

Keywords: Banditry, Efe / Zeybek, Western Anatolia, Armistice Era.

Giriş

Bu makalede Osmanlı Devleti'nin Mondros Mütarekesi'ni imzaladığı 30 Ekim 1918'den Yunanistan'ın İzmir'i işgal ettiği 15 Mayıs 1919 tarihine kadar geçen altı buçuk aylık süreçte, Batı Anadolu'da yaşanan eşkıyalık olayları ve bu olayları önlemek için alınan tedbirler incelenmeye çalışılacaktır. "*Mütareke Dönemi*" olarak adlandırılan ve Osmanlı Devleti'nin toplam tarihi düşünüldüğünde kısa sayılabilecek bu dönem, devletin bundan sonraki sürecini her açıdan etkileyen birçok gelişmeyi bünyesinde barındırmaktadır. Osmanlı Devleti'nin 30 Ekim 1918'de imzaladığı Mondros Mütarekesi'nin akabinde bir yandan hükümet değişiklikleri yaşanırken diğer yandan halkta ve askerler arasında yıpratıcı bir savaşın sona ermesiyle bir rahatlama olacağı düşünülmüştür. Fakat bu rahatlama mütarekenin hemen ardından başlayan işgallerle hayal kırıklığına dönüşmüştür. Bu doğrultuda Mütareke Dönemi'nde, bir yandan Osmanlı topraklarının işgaline, diğer yandan ise Türk Kurtuluş Savaşı'nın hazırlıklarının başladığına tanık olunmuştur.

Asayişin sağlanmasına her zamankinden daha fazla önem atfedildiği bu dönemin eşkıyalık olayları irdelenirken, başlıca şu sorulara cevap aranacaktır: Mondros Mütarekesi'nin ardından Osmanlı hükümetlerinin asayiş sorununa dair temel yaklaşımları nelerdir ve sorunu çözmek için ne tür tedbirler almışlardır? Mütarekenin asayişe dair maddeleri İtilaf Devletleri tarafından nasıl suiistimal edilmiştir? Mütareke Dönemi'nde Batı Anadolu'da yaşanan eşkıyalık olayları nelerdir ve bunların önlenmesi için ne gibi çözümler üretilmiştir? Batı

Anadolu'nun işgaline giden süreçte eşkıyalık olaylarının iktisadî, siyasî ve toplumsal yaşam üzerindeki etkileri nelerdir? Sıradan Anadolu köylüsü, söz konusu eşkıyalık olaylarından nasıl etkilenmiştir?

Mütareke Dönemi'nde Batı Anadolu'da eşkıyalık konusu ele alınırken mümkün olduğunca birincil kaynaklardan istifade edilmeye çalışıldı. Bu doğrultuda öncelikle arşiv belgeleri ve dönemin gazetelerinden istifade edildi. Bunun yanı sıra anı kitaplarıyla telif ve tetkik eserlerden de yararlanıldı.

Konuya geçmeden önce çalışmada sıkça zikredilecek olan kavramlar hakkında bilgi vermenin yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda öncelikle eşkıya ve eşkıyalık denilince neyin anlaşılması gerektiğinin açıklanması gerekmektedir. “Eşkîya”, Arapça “şeka” mastarının öznesi olan “şaki”nin çoğulu olarak Türkçeye, Arapçadan geçmiş bir isimdir (Şemseddin Sami,1996:118). Sözlük ve ansiklopedilerdeki benzer betimlemelerden hareketle “eşkîya” sözcüğü dağda-kırda yol kesen, hırsızlık yapan haydut, azgın, habis, fesatçı bir insan tipini ifade ettiği söylenebilir.³ Şakilerin yaptığı eylemler, “şekavet” ya da “eşkîyalık” diye tabir edilerek “haydutluk, soygunculuk, her çeşit kötülük içinde olmak, bela ve zillete düşmek” gibi anlamlara gelmektedir.⁴

Eşkîyalık konusu, tarihçilerden toplum bilimcilere ve edebiyatçılara kadar çok geniş bir yelpazede, sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinde çalışan farklı araştırmacıların ilgi duyduğu bir konu olmuştur. Bu doğrultuda eşkıyalık farklı açılardan ele alınan bir kavramdır ve eşkıyalığa dair genelde olumlu ve olumsuz olmak üzere iki bakış söz konusudur. Bunlardan ilki, eşkıyalığı yücelten, bir tür direniş olarak gören, toplum ve halk adına haklı bir hareket gibi kabul eden romantik görüş; ikincisi ise eşkıyalığı, devletin çatısı altında, devlete rağmen hareket eden, halkla çatışan ve devletten ziyade halka zarar veren kişi ve grupların yasadışı hareketi olarak kabul eden görüştür. Romantik görüşü savunan ve bunu kuramsallaştıran en etkili isim, ünlü İngiliz tarihçi EricHobsbawm'dur. Eşkîyalık olgusunu sosyal tarih araştırmaları çerçevesinde, geniş çapta ve dünya ölçeğinde ele alan Hobsbawm, bu doğrultuda

³ Farklı kaynaklarda “eşkîya” sözcüğünün tanımı şu şekilde verilmektedir: “Şehir dışında dağlarda yol kesen hırsızlar, şakiler, haydutlar.” (Ayverdi, I, 2006, s. 887); “Dağda, kırda yol kesen hırsızlar, haydutlar, kır uğruları.” (Türkçe Sözlük, I, 1998, s. 430); “Dağ hırsızları, haydutlar.” (Devellioğlu, 2003, s. 238); “Kırsal bölgelerde genellikle çete halinde örgütlenmiş kişilerin silah zoruyla yaptıkları soygun, talan, adam kaçırma, fidye alma ve bu amaçlardan herhangi biri için adam öldürme eylemlerine verilen genel ad.” (Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, XI, 1994, s. 404)

⁴ Farklı kaynaklarda “Şekavet/Eşkîyalık” sözcüğü şu şekilde tanımlanmıştır: “Eşkîyalık, yol kesicilik, haydutluk, şakilik; kötü yaradılışlı, kötü iş işleyecek niyette olma, kutsuzluk.” (Ayverdi, I, 2006, s. 2929); “Haydutluk, soygunculuk.” (Türkçe Büyük Sözlük, II, 1988, s. 2082); “Bedbahtlık, bahtı karalık, kutsuzluk; eşkıyalık, haydutluk.” (Devellioğlu, 2003, s. 986); “Her çeşit kötülük içinde olmak; bela ve zillete düşmek; sıkıntıda kalmak; haydutluk, eşkıyalık” (Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lûgat, I-II, 1997, s. 1980).

“toplumsal/sosyal eşkıyalık” kavramını ortaya atmıştır.⁵Hobsbawm'ın eşkıyalığa bakış açısı pek çok araştırmacı tarafından benimsenmekle birlikte ciddi itirazlarla da karşılaşmıştır. Adı geçen yazarın sosyal eşkıyalık hakkındaki görüşlerine dair eleştiriler daha çok onun eşkıyalığa bakış açısının destansı ve sosyal gerçeklikten ziyade romantik olduğu yönündedir. Bu doğrultuda kimi araştırmacılar eşkıyalığa soylu bir direniş yerine toplum düzenini bozan bir tehdit olarak bakmaktadır.⁶

Bununla birlikte Hobsbawm'ın bahsettiği sosyal eşkıyalık ile adî eşkıyalık arasındaki çizgi çoğu kez o kadar ince ve muğlâktır ki, bir eşkıyanın *erdemli bir haydut* mu yoksa *adi bir şaki* mi olduğuna dair hüküm vermek neredeyse imkânsızlaşır. Ayrıca bir şakinin sosyal eşkıya ya da adi bir haydut olduğu, ona kimin gözüyle bakıldığına göre de farklılık arz eder. Zira bir şakiye devlet yöneticilerinin gözünden sosyal eşkıya olarak bakılamayacağı gibi, parası ve eşyası gasp edilen veya bir yakını eşkıya tarafından öldürülen sıradan bir köylü için de söz konusu eşkıya adi bir hayduttan ya da bir caniden öte bir şey değildir.

Her ne kadar literatürde eşkıyalık, genellikle sosyal ve adi eşkıyalık olarak iki temel kategoride ele alınmakta ise de incelenen dönem ve coğrafya açısından buna bir de “siyasî eşkıyalığı” eklememekoğru olacaktır. Zira Mütareke Dönemi'nde, Batı Anadolu'da Rumlar ve Müslümanlar tarafından kurulan çetelerin faaliyetleri göz önüne alındığında bunların gerçekleştirilme amaçları ve hedef aldıkları kitlelerin birbirinden farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu doğrultuda devrin yöneticileri tarafından her iki çete grubuyla mücadelede, değişik yöntemler kullanılmıştır. Bu nedenle Rum çetelerinin gerçekleştirdiği faaliyetlerin ayrı bir çalışmanın konusu olması gerektiği düşünüldüğünden söz konusu çetelerin faaliyetlerine ve bu faaliyetleri önlemeye yönelik tedbirlere makalede yer verilmeyecektir. Ayrıca bu çalışmada konu, eşkıyalık olaylarının en fazla görüldüğü ve efe/zeybek kültürünün yoğun olarak yaşandığı Aydın

⁵ Hobsbawm'a göre toplumsal/sosyal eşkıya, bürokrat ve devlet tarafından suçlu sayılan fakat arasında yaşadığı köylüler tarafından kahraman, yenilmez, intikam alıcı, adalet için savaşan, bazen de özgürlüğün lideri olarak görülen ve her koşulda saygı duyulan, bu yüzden de yardım edilen ve desteklenen kanun kaçağı köylülerdir. Köylülerin kahramanı olan bu insanlar, adalet için mücadele eder, düşkünlerin hakkını arar ve hürriyet kahramanı görüntüsü verir. Tüm bu özellikleri onu her zaman desteklenmesi gereken kanun kaçağı köylüler haline getirir. Betimlenen özelliklerine göre; toplumsal bir eşkıya, ne kendi yetiştığı çevrede ne de başka herhangi bir köyde köylünün elindeki ürüne el koymaz ve alıp kaçmaz (Hobsbawm, 2011, ss. 60-63).

⁶ Eşkîyalık olgusunu “toplumsal tehdit” olarak değerlendirenlerden biri Karen Barkey'dir. Barkey, eşkıyaların kırsal toplumun esas zorbaları olduğunu savunarak; eşkıyalığı, haksızlığa ve adaletsizliğe karşı yapılmış bir direniş hareketi yerine, “halkı ezen bir hareket” olarak görür. O, yerel iktidarı ellerinde tutanlara aracılık eden bu kişilerin iyiliksever olduklarını düşünmemekle birlikte, eşkıyaların mutlaka devlet düşmanı olduklarını da savunmaz. Barkey, kırsal toplumdaki bu eşkıya gruplarının kökenlerini, niyetlerini ve sonunda uğradıkları yıkımı gözler önüne sererek daha az romantik bir eşkıya imgesi sunar. Her ne kadar kökenleri köylü olsa bile eşkıyalar, bir süre sonra köylülere ihanet eden kişiler haline gelebilir, köylere baskınlar yapabilir ve köylerde mezalim derecesine varan suçlar işleyebilir. Dolayısıyla Barkey'e göre eşkıyalar, romantik tanımdaki gibi “ilkel isyancılar” değil, sadece eşkıyadır. Bkz: (Barkey, 1999, s. 22)

vilayeti merkeze alınarak incelenecektir. Bununla birlikte o dönemde Aydın vilayetine bağlı olan Aydın, İzmir, Manisa ve Denizli sancaklarının yanı sıra söz konusu vilayete sınır olan müstakil sancaklar ile diğer vilayetlerde yaşanan eşkıyalık olaylarına da değinilmeye çalışılacaktır.

1. Mondros Mütarekesi'nin Ardından Asayiş Sağlamaya Yönelik İlk Teşebbüsler ve Batı Anadolu'da Yaşanan Eşkriyalık Olayları

Osmanlı Devleti'nin İtilaf Devletleri ile 30 Ekim 1918'de imzaladığı Mondros Mütarekesi'nin hükümleri oldukça ağırdı. Toplam 25 maddeden oluşan mütarekenin özellikle 5. 7. ve 24. maddesi dikkat çekiciydi. 5. maddede sınırların denetlenmesi ve iç güvenliğin sağlanması için gerekli olan askerî birlikler dışında, Türk ordusunun gecikmeksizin terhis edilmesi öngörülmekteydi. 7. maddeye göre ise Müttefikler güvenliklerini tehdit edecek bir durum ortaya çıkarsa, herhangi bir stratejik noktayı işgal edebilecekti. Ayrıca 24. maddeye göre Vilayât-i Sitte'de karışıklık çıkması durumunda söz konusu vilayetlerin herhangi bir yeri işgal edilebilecekti.⁷

Osmanlı Devleti açısından Mondros Mütarekesi'nin şartları oldukça ağır olmasına karşın mütarekeyi imzalayan Osmanlı heyetinin başında olan Hüseyin Rauf (Orbay) Bey, mütareke imzalandıktan sonra basına verdiği demeçte oldukça iyimser konuşmuş ve mütarekeden memnuniyetini dile getirmişti. İmzaladıkları mütarekenin ümit ettiklerinin fevkinde olduğunu ifade eden Rauf Bey, "İstiklâl-i devlet, hukuk-u saltanat, izzeti nefsi-i millet tamamen kurtulmuştur" dedikten sonra "Yalnız şurası mühimdir ki, memleketimizde asayiş muhafaza etmeliyiz. Aksi takdirde her şeyi kaybetme tehlikesi vardır" (Bayar, I, 1965, s. 96-97) diye eklemişti. Yani Hüseyin Rauf Bey, ülkenin bağımsızlığını, saltanatın hukukunu ve milletin izzetinefsinin devamını asayişin sağlanmasına bağlamaktaydı. Rauf Bey'e göre her şeyin garantisi veya sigortası bu üç heceli "Asayiş" kelimesinde gizliydi. Bu dolaylı olarak şu anlama da geliyordu: "Asayiş berkemal ise ülkenin ve milletin hiçbir şeyi kaybetme ihtimali yok; ama asayiş bîkemal ise ülke ve millet her şeyini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyadır." (Balkaya, 2008, s. 19).

Rauf Bey'in asayişin teminine bu kadar önem atfetmesi, onu bir varoluş yok oluş mertebesinde görmesi nasıl açıklanabilir? Öncelikle akla gelen Hüseyin Rauf Bey'in kendi imzaladığı mütarekenin muğlak ve suiistimale açık olması nedeniyle İtilaf Devletleri'nin asayişin olmayışını gerekçe gösterip ülkeyi işgale başlayabileceklerini öngörmüş olabileceğidir. Akla gelen bir diğer ihtimal ise ülkede asker kaçaklarıyla eşkıya yüzünden asayişin altüst olması ve buna bir de mütarekenin hemen ardından azınlıkların önlenemeyen taşkınlıklarının meydana gelmiş olmasının onu endişeye sevk etmiş olabileceğidir.

Asayiş bu derece önem atfeden sadece Hüseyin Rauf Bey değildi. Nitekim Rauf Bey'in yukarıda belirtilen açıklamayı yaptığı 2 Kasım 1918 günü Sadrazam Ahmed İzzet Paşa tarafından mülkî ve askerî makamlara çekilen

⁷ Mondros Mütarekesi'nin tam metni için bkz: (Soysal, I, 2000, s. 12-14).

telgrafta da asayişin sağlanması gerekliliğinden bahsedilmekteydi.⁸ Bunun yanı sıra gazeteler de bir yandan hükümetin asayiş sağlama yönündeki söylem ve politikalarını desteklerken diğer yandan halka sükûnet ve itidal telkin ediyordu. Örneğin *Akşam* gazetesi başmakalesinde, İzzet Paşa'nın asayişe olağanüstü önem vererek memlekete en büyük iyiliği yapmış olduğu vurgulanırken, ülkenin sulhtaki başarısının içeride asayişin sağlanmasına bağlı olduğunun altı çiziliyordu. Gazeteye göre memleketin içinde ufak bir yolsuzluğun ve ufak bir gürültünün en ehemmiyetsiz neticesi askerî işgali davet etmekte.⁹

Osmanlı devlet adamlarının ülkede asayiş ve huzurun sağlanarak kanunların tam manasıyla uygulanması hususuna bu kadar önem vermesini gerektirecek birçok sebep vardı. Öncelikle Birinci Dünya Savaşı yıllarında birliklerinden firar eden on binlerce asker, Anadolu'nun hemen her yerinde kurdukları çetelerle asayiş altüst etmekteydi.¹⁰ Yine birçok yerde eşkıya çeteleri gasp, yağma, ırza tecavüz, köy ve ev baskını, yol kesme, dağa adam kaldırma olayları gerçekleştirmekteydi. Ayrıca savaş yıllarında kısmen önlenebilen Rum ve Ermeni çetelerinin faaliyetlerinin mütarekenin hemen akabinde hızla artması, iç güvenlik açısından oldukça önemli bir tehditti. Bu açıdan Osmanlı Hükümetinin o dönemde hem "Müslüman" diye tanımlanan eşkıya çeteleriyle hem de siyasî amaçlarla birçok olay çıkaran Rum ve Ermeni çeteleriyle baş etmesi gerekmektedir. Yani mütarekenin akabinde Anadolu'nun birçok yerinde anarşi ve kaos ortamı hakim olmaya başlamıştı. Nitekim Milli Mücadele yıllarında Havran Kuvayı Milliye Heyetinde yer alan Hatipoğlu Fevzi Bey, mütareke sonrasında asayişin, ahalinin ve hükümetin durumunu şu şekilde özetlemekteydi:

Asayiş yok. İnzibat yok. Şekavet son haddinde... Balıkesir'den Edremit'e Edremit'ten Ayvalık'a, Bandırma'dan Gönen vesair mahallere gidip gelmek çok tehlikeli ve soyulmak muhakkak... Hükümet var, otoritesi yok. Âciz ve meskenet içinde. Halk şaşırmış bir durumda. Maziye bakıyor titriyor, geleceğe bakıyor ürküyor [...] (Kuva-yı Milliye Hatıraları, 2003, s. 139.)

Ülke kırsalının hemen her yerinde asayiş bozucu olaylar gerçekleşmekle birlikte eşkıyalık sorununun adeta kangren haline geldiği Batı Anadolu, asayişsizlik sorunu açısından ön plana çıkmaktaydı. Zira Mondros Mütarekesi imzalandığında bölgedeki dağlarda gezen birçok eşkıya ve asker kaçağı olmakla birlikte, bölgenin ünlü efeleri de dağdaydı. Bunlar arasında ön plana çıkanları ise Demirci Mehmed Efe, Yörük Ali Efe, Kılıçoğlu Hüseyin Efe, Kozalaklı Mehmed Efe, Sancaktarın Ali Efe, Mesutlarlı Mestan Efe, Danişmentli İsmail Efe ve Dokuzun Hasan Hüseyin Efe'ydi (Muslu, 2009, s. 162). Ayrıca bu

⁸ Söz konusu telgrafın tam metni için bkz: (BOA, BEO., 4540/340500; Takvim-i Vekayi, 3 Teşrinisani 1334, s. 3; Anadolu, 3 Teşrinisani 1334, s. 2).

⁹ *Akşam* gazetesinin ilgili sayısına ulaşılacakla birlikte bahsi geçen makale Anadolu gazetesi tarafından aktarılmıştır. Bkz: Anadolu, 3 Teşrinisani 1334, s. 1).

¹⁰ Birinci Dünya Savaşı yıllarında asker firarileri sorunu ve asayiş etkileri hususunda ayrıntılı bilgi için bkz: (Yaşar, 2015, s. 350 vd.).

bölgede yaşayan Rumların taşkınlıklarını günden güne artırması da bölgeyi bir kat daha önemli kılmaktaydı.

Mütarekenin imzalanmasını takip eden günlerde Batı Anadolu'da hükümetin asayîşe dair endişelerini haklı çıkaracak birçok eşkıyalık olayı gerçekleşti. Örneğin Aydın'ın Köşk nahiyesinden üç kişinin evi eşkıya tarafından basılarak para ve eşyaları gasp edildi. Bunun ardından Kızıldere'den Ali'nin evini üç şaki basarak altınlarını gasp etti. Ayrıca Çine'nin Sınırteke köyünden üç Müslüman'ın çadırları sekiz şaki tarafından basılarak paraları gasp edildi ve Nazilli'de Konyalı Hafız Ömer Efendi'nin evini basan eşkıyalar, karısını yaralayıp 500 lira kıymetindeki ziynet eşyasını gasp etti (Anadolu, 4 Teşrinisani 1334, s. 2). Yine Kasım ayı başında Mestan çetesi Birgi nahiye merkezini basarak Nahiye Müdürü İsmail Hakkı Bey'i katletti (Anadolu, 3 Teşrinisani 1334, s. 1).

Gönen Çekirge Mücadele Müdürü Hüseyin Sami Bey, Ticaret ve Ziraat Nezaretine gönderdiği 5 Kasım 1918 tarihli yazısında, eşkıyalık olayları ve asayîşe dair oldukça karamsar bir tablo çizmekteydi. Söz konusu yazıya göre Gönen kazasında ve bilhassa muhacirlerin yaşadığı Gönen, Bandırma ve Balya kazalarında bir-iki yıldır çeteler kurarak eşkıyalık yapan asker firarileri, gasp ve yağma yapmadık Türk köyü bırakmamıştı. Öldürülen nice insanın yanı sıra 1 milyondan fazla paranın gasp edilmesi nedeniyle, köylülerden hali vakti yerinde olanlar kasabaya göç etmeye mecbur kalmıştı. Bütün bunlar üzerine köylerde gasp edecek para kalmadığını gören ve yaptıkları yanlarına kâr kalan eşkıya, köylülerin mahsullerini ve çift hayvanlarını sattırıp paralarını almaya ve önemli köylerin yollarını keserek gelen geçeni haraca bağlamaya başlamıştı. Mütarekenin imzalanmasının ardından genel af ilan edileceğini haber alan ve tamamı Çerkesler'den oluşan söz konusu şakiler, Türk köylerine serbestçe girerek öncelikle iâşe ambarlarında bulunanları ve fakir ahalinin elinde kalan zahireleri toplamaktaydı. Hüseyin Sami Bey, çizdiği bu vahim tablo karşısında eğer bu hale acilen bir çare bulunmazsa, eşkıyaya yataklık etmek mecburiyetinde kalan birkaç köylü dışında tarım yapacak köylü ve kasabalı bulunamayacağı için bir sonraki yıl memlekette açlığın baş göstereceğini belirtiyordu (BOA, BEO., 4543/340669).

Gerek Müslüman çetelerin faaliyetlerinin sürmesi gerekse kasımın ilk haftasında İzmir Rumlarının yaptığı taşkınlıklar, hükümeti ve yerel idarecileri asayîşin sağlanması hususunda bir an önce tedbir almaya yöneltti. Bu doğrultuda mütarekenin imzalanmasından sadece üç gün sonra, Jandarma Umum Kumandanı Refet (Bele) Bey, İzmir'e gelerek eşkıya takibine çıktı (Berber, 1997, s. 98).

Osmanlı Hükümeti, asayîşin sağlanmasına son derece önem atfetmekle birlikte bunu gerçekleştirebilecek vasıtalardan yoksundu. Şöyle ki, Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine kırsalda asayîşin temininden sorumlu jandarma erlerinin üçte ikisi ve subayların yarısı ordu emrine verilmişti (Alyot, 1947, s. 286; Beşikçi, 2015, s. 322; Nureddin, 1928, s. 205). Savaş sona erdiğinde ise

mevcut jandarmaların sayısı asayışı sağlamaktan çok uzaktı. Ayrıca İtilaf Devletleri Mütarekenin akabinde, bir yandan ordunun en kısa sürede terhis edilmesi ve silâh altında tutulacak askerin mümkün olduğunca az sayıda olması hususunda baskı yaparken diğer yandan Osmanlı Devleti'nde güvenliğin sağlanması için 50.000 civarında bir jandarma gücünün bulunmasını yeterli görmekteydi (Türkmen, 2001, s. 27, 80). Fakat ilerleyen dönemde bu sayı da çok görüldü. Kaldı ki Osmanlı Devleti'ndeki jandarma sayısı terhislerle birlikte 20.000'e kadar düşmüştü (Alemdar, 3 Mayıs 1335, s. 3). Bunun yanı sıra gerek ülke genelinde gerekse Batı Anadolu'da ordunun terhis edilmeye başlaması ve her geçen gün artan firarlar nedeniyle jandarmanın eksiliğini kapatıp asayışı sağlayabilecek kadar asker de yoktu.¹¹

Anadolu şekavet ateşiyle kavrulmaya başlamışken hem merkezî hükümette hem de Aydın vilayetinin yönetiminde değişiklikler yaşandı. 1913 yılından beri Aydın valiliği yapan Rahmi (Aslan) Bey'in görevden alınmasının ardından 17. Kolordu Kumandanı Nureddin Paşa, 25 Ekim'de vekâleten Aydın valiliğine tayin edildiyse de Tahsin (Uzer) Bey'in valiliğe atanmasıyla bu görevi son buldu (Erdeha 1975, s. 373). 9 Kasım 1918'de göreve başlayan (Köylü, 10 Teşrinisani 1334:1) Tahsin Bey, öncelikle eşkıyalık olaylarını önleyerek asayışı sağlamak için jandarma sayısını artırmaya çalıştı. Bu doğrultuda 13 Kasım'da Aydın Jandarma Alay Kumandanlığından yapılan ilanda silâh altında bulunmayanlardan ahlâken ve bedenen bu iş için uygun olanlarla terhis edilenlerden isteyenlerin jandarma olarak kaydedileceği duyuruldu (Anadolu, 13 Teşrinisani 1334, s. 2). Bunun yanı sıra İzmir'deki Jandarma Okulunu bitirenlerden 180 kişi birliklerine dağıtılarak jandarmanın eksiklikleri tamamlanmaya çalışıldı (Anadolu, 26 Teşrinisani 1334, s. 1). Ayrıca polis ve jandarmanın yetersiz kaldığı yerde 17. Kolorduya bağlı birliklerin de jandarma gibi kullanılması talimatı verildi (Berber, 1999, s. 73-74). Jandarma Umum Kumandanlığı da ordudan terhis edilen ikinci sınıf ihtiyat subayları arasında gerekli şartları taşıyanlardan isteyenlerin, jandarma subayı olarak kaydedileceğini ilan etti (Hukuk-u Beşer, 2 Kânunuevvel 1334, s. 2).

Vilayette bir an önce asayışı sağlamaya çalışan Tahsin Bey'in valilik görevi uzun sürmedi. Çünkü onu bu göreve tayin eden Ahmet İzzet Paşa Hükümeti, o göreve başlamadan bir gün önce, yani 8 Kasım'da istifa etmişti. Ahmet İzzet

¹¹ Suriye Cephesi'nden geri çekilme esnasında mağlup olarak dağılan VIII. Ordu, ekim ayı sonuna doğru ismen ve karargâh olarak İzmir'e taşındıysa da 13 Kasım 1918'de lağvedildi. VIII. Ordu bünyesinden çıkan 17. Kolordu (56. ve 57. Tümenler) ise İzmir'de bırakıldı (Türkmen, 2001, s. 30). Ayrıca 21. Kolordunun lağvedilmesiyle bu kolorduya bağlı Ali Şefik Bey'in komutasındaki 57. Tümen, 17. Kolorduya bağlanarak Antalya'dan Aydın'a nakledildi (Elmacı, 2008, s. 39). Fakat kolorduda terhisler nedeniyle 1310-1313 doğumlu erlerden yalnızca firar etmeyen askerler kalmıştı. Bu nedenle aylarda 6.000'den fazla silahlı er yoktu (ATASE, İSH, 211-47; Apak, 1990, s. 1). Bununla birlikte mevcut birliklerdeki asker sayısı, sürekli artan firarlar nedeniyle günden güne azalmaktaydı (M. Şefik, 1337, s. 8; Gökbel, 2005, s. 42). Nitekim Mütareke imzalandığında 400.000 mevcudu olan Osmanlı Devleti'nin asker sayısının kısa sürede 50.000'in altına düşmesinde terhislerin yanı sıra devam eden firar olayları da etkili olmuştu (Akşin, 2010, s. 194).

Paşa'nın ardından 11 Kasım 1918'de göreve gelen Tevfik Paşa Hükümeti ise devletin en buhranlı ve hatta yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı bir dönemde bu görevi üstlenmişti. Zira Tevfik Paşa sadrazam olduktan iki gün sonra, içlerinde Yunan savaş gemilerinin de bulunduğu İtilaf Devletleri donanması Dolmabahçe önlerine demirledi. Birçok sorunla boğuşmak zorunda kalan yeni hükümetten beklentilerini 11 Kasım'da bir hatt-ı hümayunla bildiren Sultan Vahdeddin'in istekleri arasında, asayişin ihlal edilmemesi için kanunlar dairesinde gerekli önlemlerin alınması da vardı (Ural, 2008, s. 221). Bu doğrultuda 18 Kasım'da programını Meclis-i Mebusana sunan yeni hükümet, emniyet ve asayişin sağlanacağını sükûn ve inzibatı bozanlar hakkında ise derhal gerekli tedbirlerin alındığını belirtti (MMZC, 21 Kânunuevvel 1334, s. 136).

Gerek jandarma sayısını artırmaya yönelik teşebbüsler, gerekse 17. Kolordudan ilave asker talebi asayişin sağlamak için yeterli olmadı. Nitekim Aralık 1918'de Rum çetelerinin gerçekleştirdiği birçok eşkiryalık olayının yanı sıra¹² Müslümanların kurdukları çeteler de hız kesmeden faaliyetlerine devam etti. Aydın vilayetinin söz konusu aya ait eşkiya vukuat raporuna göre bir ayda 41 eşkiryalık olayı meydana gelmişti.¹³

Birçok kişinin evini basıp para ve eşyalarını gasp eden eşkiya, bazen bunlarla da yetinmeyerek ev sahiplerine feci işkenceler yapmaktaydı. Örneğin Karaçam nahiyesinden İbrahim Mehmed'in evini basan dört şaki, ev sahibinin parasını gasp etmekle yetinmeyip kulaklarını da kesti (Anadolu, 4 Kânunuevvel 1334, s. 2). Benzeri bir olay da Manisa'da gerçekleşti. Manisa'nın Muradiye mıntikasındaki Paşadeğirmeni'ne gelen iki şaki, değirmende bulunan Sirozlu Mehmet oğlu İbrahim'i darp ettikten sonra İbrahim'den 500 lira para talep etti. Söz konusu şahsın parası olmadığını söylemesi üzerine şakiler iki kulağını da kesip eline verdi (BOA, DH.EUM.ADL., 44/63). Yine Ödemiş'te iki kişinin evini basan 20 kişilik bir çete, ev sahiplerini soyduğu gibi bunlardan birinin ayaklarını kızgın demirle yaktı (Anadolu, 4 Kânunuevvel 1334, s. 2).

Artan eşkiryalık olayları karşısında İzmir gazeteleri eleştirilerini arttırdı. Örneğin Alaşehir ve Salihli kazalarındaki birçok köyün eşkiya baskınına uğraması üzerine *Köylü*, bu baskınlardan sonra jandarmada bir *kıpırdanma* olmadığını belirterek bu duruma acilen bir çare bulunması için Jandarma Alay Kumandanının dikkatini çekmekteydi (Köylü, 20 Aralık 1334, s. 2). *Hür Hukuku Beşer* gazetesi ise okuyucularının gönderdiği şikâyet mektupları doğrultusunda, Kuşadası'nda çarşı içinde dahi hırsızlık ve ahlaksızlığın son

¹² Rum çetelerinin Aralık 1918'de gerçekleştirdiği olaylar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: (Yaşar, 2015, s. 525 vd.)

¹³ Söz konusu olayların 27'sinde olayın faileri en azından o ay içerisinde tespit edilemeyip meçhul kalırken 11'ini Müslüman eşkiya çetelerinin, ikisini Rum çetelerinin, birini ise Kıptilerin gerçekleştirdiği görülmekteydi. Söz konusu eşkiryalık olaylarının 33'ünde mağdurlar, Müslüman ahaliden iken üçünde Rumlar hedef alınmıştı. Bu eşkiryalık olaylarında 10'u Müslüman ve üçü Rum olmak üzere 13 kişi öldürülmüş ve toplam 11 kişi de yaralanmıştı. Bkz: (BOA, DH.EUM.ADL., 44/63; Köylü, 13 Kânunuevvel 1334, s. 2).

dereceye vardığı halde bu duruma hiç kimsenin aldırmadığını belirterek kaymakamı uyarmaktaydı (Hür Hukuk-u Beşer, 30 Kânunuevvel 1334, s. 2). Anadolu kırsalında asayişsizlik günden güne artmasına rağmen buna bir çare bulamayan hükümet, eşkıya ile mücadelede geleneksel yollardan birine başvurarak af mekanizmasını işletmeye karar verdi.

2. Asker Firarileri ve Eşkriyaların/Zeybeklerin Affı

Batı Anadolu'da efe/zeybek kültürü ile eşkıyalık adeta iç içe geçmiş durumdaydı. “Zeybek” kelimesi, 19. yüzyılın başında, Batı Anadolu'da özellikle dağlık yerlerde yaşayan, iyi savaşçı, asayiş ve yolların muhafazasından sorumlu ücretli askerler için kullanılmıştı (Özbek, 1993, s. 545). Her ne kadar zeybeklerden bir bölümü daha önce Kırım Savaşı ve 93 Harbi'ne gönüllü olarak katılmışsa da onlar merkezî otoritenin gözünde birer eşkıya olmaktan kurtulamadı. Bu bakış açısı II. Meşrutiyet'ten sonra da pek değişmedi. Nitekim döneme ait gazetelerin kiminde zeybeklikle eşkıyalık çoğu zaman özdeş kabul edilmekteydi¹⁴ köylülerin en azından bir kısmı için ise zeybekler saygı duyulan ve sevilen birer kahramandı. Birinci Dünya Savaşı sırasında zeybeklerden kurulu çetelerin sayısı asker firarileri ile birlikte çok fazla artmış, 21. Kolordunun takiplerine rağmen bu çetelerin faaliyetleri bir türlü önlenememişti. Hatta savaş yıllarında zeybekler, cüretlerini o kadar artırmıştı ki, kaza ve büyük nahiye merkezleriyle hükümet dairelerini basmak, bir tugay ve kolordu merkezi olan Aydın'da dağa adam kaldırmak *vaka-i adiyeden* olmuştu (M. Şefik, 1337, s. 12).

Osmanlı devlet ricalinin asayişe olağanüstü önem atfettiği Mondros Mütarekesi'nin akabinde de Batı Anadolu dağlarında hâlâ birçok efe ile bunların maiyetinde yüzlerce zeybek bulunuyordu. Bununla birlikte ortalıkta gezen binlerce asker kaçağı, bu çeteler için bulunmaz bir insan kaynağı teşkil etmekteydi. Bu doğrultuda hem İtilaf Devletleri'nin asayiş sorununu bahane ederek olası müdahalelerine mahal vermemek hem de bir an önce kırsalda can, mal ve namus güvenliğini sağlamak isteyen Osmanlı devlet adamları, alınan güvenlik önlemlerinin yanı sıra dağdaki firarileri ve çeteleri düze indirmeye karar verdi. Lakin her açıdan siyasallaşmış ve tamamen Yunanistan'ın emelleri doğrultusunda hareket eden Rum çetelerini teslim olmaya ikna etmek mümkün değildi. Bu nedenle hedef doğrudan Müslüman çeteler, yani zeybekler ve asker firarileriydi. Bunun için Hükümet, Mondros Mütarekesi imzalandıktan hemen sonra, hem asker firarilerini hem de Müslümanlar tarafından kurulan çeteleri teslim olmaya ikna etmek için harekete geçti. Nitekim Dâhiliye Nezaretinden Aydın Vali Vekili Nureddin Paşa'ya gönderilen 31 Ekim 1918 tarihli yazıda Ödemiş ve havalisinde asker firarilerinden oluşan eşkıyalardan “bir maksad-ı siyasi takip edenlerin”¹⁵ bir an evvel eşkıyalıktan vazgeçmeleri için bunlara

¹⁴ Bu minvaldeki yazılara örnek olarak bkz: (Yenigazete, 9 Teşrinisani 1324, s. 1; Ahenk, 27 Temmuz 1327, s. 2; Ahenk, 15 Mart 1327, s. 1; 25 Temmuz 1327, ss. 1-2.)

¹⁵ Nezaretin burada “siyasi amaç taşıyan” eşkıyadan kastının ne olduğu açık olmamakla birlikte Müslümanları hedef alan Rum çeteleriyle, Rumları hedef alan Müslüman çetelerinin belirtildiği

nasihat heyetleri gönderilerek teslim olmalarının sağlanması istendi (BOA, DH.ŞFR.,92/324).

Osmanlı Devleti, Mondros Mütarekesi gereğince ordusunu büyük ölçüde terhis etmeye başlamıştı. Bu süreçte Hükümet, firariler sorununu da çözmek istiyordu. Çünkü firariler sorunu çözülmüşse eşkıyalık sorununun çözümünde de büyük ilerleme kaydedilebilirdi. Zira eşkıyanın/zeybeklerin önemli bir kısmı firari ya da bakaya durumundaydı. Bu nedenle Sadrazam Ahmed İzzet Paşa tarafından vilayet, liva ve ordulara çekilen 2 Kasım 1918 tarihli telgrafta ordunun terhisinin kararlaştırıldığı ve terhis esnasında firariler hakkında kanunî takibat yapılmaması gerektiği belirtilerek, zaten firarilerin affına dair bir yasa hazırlanmakta olduğu bildirildi. 3 Kasım'da bu defa Dâhiliye Nezaretinden bütün vilayet ve mutasarrıflıklara gönderilen bir yazıyla asayiş nokta-i nazarından firarilerin aflarına dair bir kanunun meclise sunulduğu ifade edilip ona göre hareket edilmesi istendi (BOA, DH.ŞFR., 93/15).

Firarilerin affedilmesine dair hükümetin bir kararname hazırlığında olduğunun duyulması üzerine gazeteler, asker kaçaklarını teslim olmaya ikna etmek için yayın yapmaya başladı. Örneğin *Köylü* gazetesi firari askerlere seslenerek;

[...] tekrar askere gitmek yok, niçin kaçtın diye hapse girmek, kurşuna dizilmek yok. Şehirde, köyde, dağda, bayırda her nerede kaçak varsa artık polis varsa kanun takibinden korkmayarak meydana çıkabilir ve serbest iş ve güçleriyle meşgul olabilir.” (*Köylü*, 4 Teşrinisani 1918, s. 1).

Cümleleriyle onları affa uymaya çağırıyordu. Her ne kadar gazeteler teslim olan eşkıya ve firarilerin affedildiğini duyurmakta ve fiili olarak af uygulanmaktaysa da bu konuda henüz bir yasal düzenleme yapılmamıştı. Nihayetinde öncelikle 23 Aralık 1918 tarihli bir “*Afv-ı Umumî Kararnamesi*” çıkarılarak Sultan Vahdeddin'in cülus-ı hümayun tarihi olan 3 Temmuz 1918'den önce işlenen siyasî suçlar affedildi.¹⁶ Bunun ardından ise 25 Aralık'ta “Harb-i Umumi Esnasında Firar ve Tecavüz-i Müddet ve Davete Adem-i İcâbet Cürümlerini İrtikâb Eden Küçük Zabit ve Onbaşı ve Neferlerin Afvı Hakkında Kararnâme” çıkarıldı. 28 Aralık'ta *Takvim-i Vekayi*'de neşredilerek yürürlüğe giren kararnameye göre söz konusu kişiler, yalnız firar suçundan değil eşkıyalık ve bu kapsamda işledikleri suçlardan da affediliyordu. Bu aftan yararlanmak isteyenler 30 gün zarfında ilgili makamlara başvurmak zorundaydı.¹⁷

Askerî ve mülkî makamlar arasında yapılan yazışmalardan anlaşıldığı kadarıyla firariler için ilan edilen af istenilen sonucu vermemiş ve binlerce asker teslim

düşünülmektedir. Zira “siyasî eşkıya” tabiri daha çok herhangi bir etnik ya da dini amaç güden çeteler için kullanılmaktaydı.

¹⁶ Söz konusu af kararnamesinin metni için bkz: (ATASE, İSH, K.58, G.94, B.94-2; *Takvim-i Vekayi*, 24 Kanunuevvel 1334, s. 3)

¹⁷ Af kararnamesinin tam menü için bkz: (*Takvim-i Vekayi*, 28 Kânunuevvel 1334; s.1; *Müsavat*, 9 Kânunusani 1335, s. 2; *Sulh ve Selamet*, 9 Kânunusani 1335, ss. 1-2; *Serbesti*, 29 Kânunuevvel: 2).

olmayarak firari kalmayı tercih etmişti.¹⁸ Bununla birlikte affın ilanından kısa bir süre sonra zeybeklerden bir kısmı teslim olmaya başladı. 2 Ocak 1919 tarihli Köylü gazetesinin haberine göre zeybeklerin “yüze çıkmak üzere aman diledikleri” işitilmişti ve “[...] Memleketin şeref ve namusuyla oynanan bu günlerde, memleketin asayişini bozuk gösterecek yollara sapmak Türk’üm diyen en aşağılık bir ferдин bile harcı değildir. Efelerimizin bu ince noktayı göz önüne alarak yüze çıkmak istemeleri memleketin iyiliği için pek uygundu” (Köylü, 29 Kânunuevvel 1334, s. 2). Zeybeklerin dağdan indirilerek affedilmesi için daha mütareke öncesinden itibaren zeybekleri düze indirme ve onları devlet ile barıştırma gibi bir görev üstlenen *Köylü* gazetesi, ilk zeybekler teslim olmaya başladıktan sonra bu minvaldeki yazılarının sayısını artırarak adeta zeybekler için yepyeni bir imaj oluşturmaya, onların daha önce yapıp ettiklerini “meşrulaştırmaya” çalıştı.¹⁹

Zeybekleri teslim olmak için ikna etmeye ve hükümetin de onları affetmesini sağlamaya çalışanlar, sadece yerel idareciler ve *Köylü* gazetesi değildi. Bu hususta özellikle ön plana çıkan isim İzmir’in tanınmış ailelerinden Kantarağasızade Ömer Selahattin Bey’di. Hatta Ömer Selahaddin Bey, bu amaçla 22 Kasım 1918’de “*Zeybek*” isimli bir gazete bile çıkarmaya başladı. O, başyazarlığını da yaptığı gazetesinde bir yandan zeybek ve efe kültürünü tanıtmaya çalışırken, diğer yandan da onların mertliklerinden, yiğitliklerinden, peygamberlerine ve padişahlarına olan sevgi ve bağlılıklarından bahsediyordu (Zeybek, 22 Teşrinisani 1334, s. 2-3). Yine Ömer Selahaddin Bey tarafından neşredilen *Efe* gazetesi ise efeleri birer kahraman olarak tanıttıktan sonra “Bizim en büyük efemiz ise, Karakeçili Aşireti Beği Osmancık oğlu kudretlü, kerametlü, Padişahımız Sultan MehmedVahideddin Han Efemiz hazretleridir.” diyerek Sultan Vahdeddin’i “başefe” olarak ilan ediyordu (Efe, 13 Nisan 1335, s. 1).

Zeybeklere dair “eşkiryalıktan” “kahramanlığa” doğru yaşanan bu “soylu dönüşüm” oldukça radikaldi. Zira Çakırcalı Mehmed Efe ve diğer zeybeklerin dağlarda olduğu dönemde cani, katil, şerir, şaki ve türlü kötü sıfatlarla anılan zeybeklerden²⁰ artık “kahraman” olarak söz ediliyordu. Herhalde zeybeklere dair yazılan bu sözler, 1910-1911 yıllarında zikredilseydi, hatta *Zeybek* ve *Efe* isimlerinde gazeteler çıkarılmış olsaydı bu gazeteleri çıkaranlar ve zeybeklere kahraman payesi veren gazeteciler, en azından o dönemin devlet ricalinin ve diğer gazetecilerin hışmına uğramaktan kurtulamazdı.

Zeybekleri düze indirmek için sadece gazete çıkarmakla yetinmeyen Ömer Selahattin Bey, bu defa Ödemiş’in Birgi Yaylası’na giderek onları teslim olmaları için ikna etmeye çalıştı ve *Köylü* gazetesine çektiği telgrafla Adagide köyü taraflarında dağda gezen adı sanı belli zeybeklerden Mustafa Bey Efe ve

¹⁸ Bu hususta yapılan yazışmalar için bkz: (ATASE, İŞH, 211-47; ATASE, İŞH, K.474, G.95, B.95-1; ATASE, İŞH, K.33, G.132, B.132-1; ATASE, İŞH, K.12, G.46, B.46-4).

¹⁹ Gazetenin bu minvaldeki yazılarına örnek olarak bkz: (Köylü, 3 Kânunusani 1335, s. 1-2).

²⁰ Bu hususta bkz: (Yaşar, 2015, s. 33 vd.)

altı kızanının silahlarıyla birlikte teslim olacakları müjdesini verdi. Söz konusu telgrafta belirtildiğine göre altı kızanı olan Mustafa Bey, 1 Ocak 1919'da "ata toprağının gözü yaşlı günlerinde dağda gezmekten ve hükümeti zorlu bir iş karşısında bulundurmaktan ise milletin ve padişahın affına dayanarak hükümete bel ve baş vermişti".²¹

Zeybeklerin dağdan indirilmeye çalışıldığı bu dönemde bazı çeteler oldukça ses getirecek vukuatlar işlemekle birlikte,²² İtilaf Devletleri'nin Batı Anadolu'da ve özellikle de İzmir'de olası bir işgaline gerekçe vermek istemeyen yetkililer bütün zeybekler teslim oluncaya dek mücadele etmekte kararlıydı. Bu doğrultuda kimi zaman zeybeklere ellerindeki esirleri serbest bırakmaları için araçlar gönderilirken (Müsavat, 12 Kânunusani 1335, s. 2) kimi zaman ise onları teslim olmaya ikna etmek için nasihat heyetleri kuruldu.²³ Bu teşebbüsler neticesinde Batı Anadolu'da faaliyet gösteren birçok çetenin affedilmek kaydıyla teslim olmak istedikleri dönemin Aydın Valisi Edhem Bey tarafından 20 Ocak 1919'da Dâhiliye Nezaretine bildirilerek bunlar için af iradesi çıkarılması talep edildi ve affedileceklerin isimleri liste halinde sunuldu (BOA, DH.İ.UM.EK., E-113/17). Valiliğin sunduğu listede Yanık Halil İbrahim çetesinden 29, Demirci Mehmed çetesinden üç, Keleş Mehmed çetesinden beş, Sabri çetesinden 15, Poslu oğlu Mestan çetesinden 13, Mustafa Bey çetesinden altı, Çerkes Niyazi çetesinden beş, Kemerdereli Mehmed çetesinden 11 ve Çineli çetesinden sekiz kişi olmak üzere toplam 95 kişi ile bunlara yataklık eden 13 kişinin isimleri vardı (BOA, DH.İ.UM.EK. E-113/17). Bir müddet sonra affedilmek isteyen çetelere yenileri eklendi.²⁴ Valilik ile Dahiliye Nezareti arasında yapılan uzun yazışmalardan sonra²⁵ 8 Şubat'ta Meclis-i Vükela kararı (BOA, MV., 250/34) 9 Şubat'ta ise irade çıkarıldı ve Müslümanlar tarafından kurulan birçok çete ve bunlara yataklık yapanlar affedildi.²⁶ Vali Edhem Bey

²¹ Köylü, 2 Kânunusani 1335/2 Ocak 1919, s. 2; Mustafa Bey çetesinin teslim olmasına dair ayrıca bkz: BOA, DH.EUM.ADL., 44/63

²² Örneğin bölgenin en meşhur çetelerinden olan Poslu Mestan çetesi tarafından ocak ayı başında önce Ahmedli nahiyesinin Gökkaya köyü basılarak 800 altın, 1.000 banknot ve altı okka kadar gümüş para gasp edildi (Köylü, 5 Kânunusani 1335, s. 2). Çete daha sonra ise Kasaba'nın Küçükkaya köyüne gelerek daha geniş çaplı bir vurgun yaptı. Köy ahalisinden toplamda 990 altın, 336 banknot, 10 kısrak at, bir mavzer ve bir tabanca gasp etti (Sulh ve Selamet, 6 Kânunusani 1335/6 Ocak 1919, s. 2); Yine teslim olması için ikna edilmeye çalışılan ve oldukça uzun süredir eşkıyalık yapmakta olan Dokuzun Mehmed çetesi Buldan'ın Süleymaniye köyünü basarak burada iki köylüye işkence ettikten sonra bir miktar altın gasp etti (BOA, DH.EUM.ADL., 44/63).

²³ Söz konusu nasihat heyetlerine dair ayrıntılı bilgi için bkz: (BOA, DH.EUM.6.Şb., 48/21; Köylü, 12 Kânunusani 1335, s. 1; Ahenk, 7 Şubat 1335, s. 2; Sulh ve Selamet, 9 Kanunusani 1335; 2).

²⁴ Bkz: (BOA, DH.EUM.6.Şb., 48/10; BOA, DH.EUM.6.Şb., 48/19; BOA, DH.EUM.6.Şb., 48/21; Müsavat, 8 Kânunusani 1335, s. 2.; Ahenk, 7 Şubat 1335, s. 2; Sulh ve Selamet, 18 Kânunusani 1335, s. 2; Müsavat, 17 Kânunusani 1335, s. 2).

²⁵ Söz konusu yazışmalar için bkz: (BOA, DH.İ.UM.EK., E-113/17; BOA, DH.ŞFR., 96/78; BOA, DH.ŞFR., 96/108; BOA, DH.ŞFR. 96/108).

²⁶ Söz konusu çetelerin affına dair ayrıntılı bilgi için şu belgelere bakılabilir: (BOA, DH.İ.UM.EK. E-113/17; BOA, BEO., 4555/341578; BOA, DH.ŞFR., 96/135).

tarafından teslim olmalarına dair eşkıyaları ikna etmeye yönelik çabalar, halefleri Nureddin Paşa ve İzzet Bey döneminde de devam etti.

Özellikle İtilaf Devletleri tarafından Anadolu'nun dört bir yandan türlü bahanelerle işgal edilmesi ve İzmir'in Yunanistan'a verileceği söylentilerinin iyice artmaya başlaması üzerine, Müslüman çetelerin Rumlar aleyhine girişecekleri herhangi bir hareketin işgal için yeterli bir bahane olacağı düşünüldü. Bu nedenle çetelerin faaliyetlerine son vermeleri için bunlara nasihat edecek insanların gönderilmesi gerektiği Aydın mutasarrıfına hem şifahi hem de yazılı olarak bildirildi. Ayrıca eşkıyalığın mümkün olduğunca ortadan kaldırılması ve mahalli hükümetlerle temasa geçilerek yine nasihatçilerin gönderilmesi gerektiği 30 Mart'ta alay kumandanlıklarına bildirildi (M. Şefik,1337, s. 17). Bu doğrultuda Mart ve Nisan ayında da birçok eşkıyanın teslim olması sağlandı ve bunların affına dair de iradeler çıkarıldı.²⁷ Bu süreçte düze inen efelerin en meşhurları arasında Yörük Ali Efe ve Kılıoğlu Hüseyin Efeler de vardı (Gökbel, 2005, s. 51).²⁸

Hükümetin bütün teşebbüsleri sayesinde Müslüman çetelerin birkaçı hariç diğerleri artık düze inmiş ve sükûnet kısmen sağlanmıştı. Bununla birlikte Batı Anadolu'nun birçok yerinde ve özellikle de sahil kesiminde faaliyet gösteren Rum çeteleri asayişli bozmaya devam etmişti.

3. 1919 Yılı Başından Yunan İşgaline Kadar Batı Anadolu'da Eşkıyalık Olayları ve Bunlara Karşı Alınan Tedbirler

Mütarekenin imzalanmasının akabinde İtilaf Devletleri, Birinci Dünya Savaşı sırasında imzaladıkları gizli anlaşmalar doğrultusunda Osmanlı topraklarını işgal etmeye başladılar. 1918 yılı sonuna kadar İngiltere; Musul, Batum ve Antep'i²⁹ işgal ederken, Fransa; İskenderun, Mersin ve Adana'yı ele geçirdi.³⁰ Üstelik her an Anadolu'nun herhangi bir yerinin ve özellikle de Batı Anadolu'nun işgali tehlikesi vardı. Yukarıda da belirtildiği üzere devlet ricali ise yeni işgallere gerekçe oluşmasını önlemek amacıyla asayişin sağlanmasına son derece önem vermekteydi. Bu doğrultuda Müslümanlar tarafından kurulan birçok çetenin teslim olması sağlanmıştı. Fakat asayişin sağlanması açısından bu da istenilen sonucu vermedi. Zira bölgenin asayişini tehdit edenler sadece zeybekler değildi. Dağlarda hala onlarca asker kaçağı vardı ve birçok yerde yeni derme çatma çeteler türemişti. Ayrıca Rum eşkıya çeteleri şehir merkezlerinde bile türlü suçlar işlemekteydi.

Batı Anadolu'da 1919 yılının ocak ve şubat aylarında eşkıya çeteleri tarafından köy ve ev baskınları, yol kesme, gasp, yağma, dağa kaldırıp fidye alma,

²⁷ Mart-Nisan 1919'da teslim olan eşkıyalar için bkz: (BOA, DH.EUM.AYŞ., 2/64; BOA, MV., 250/103; BOA, DH.EUM.AYŞ., 7/14; Müsavat, 28 Nisan 1335, s. 2; Ahenk, 24 Nisan 1335, s. 2; Müsavat, 30 Nisan 1335, s. 2; Ahenk, 4 Mayıs 1335/4 Mayıs 1919, s. 2).

²⁸ Yörük Ali Efe ve Kılıoğlu Hüseyin Nisan ayı sonunda işledikleri bir vukuat neticesinde tekrar dağa çıktı. Bkz: (Gökbel, 2005, ss. 53-54)

²⁹ Antep daha sonradan Fransız işgaline bırakıldı.

³⁰ Söz konusu işgaller hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: (Türk İstiklal Harbi I, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı, 1999, s. 71 vd.).

öldürme ve yaralama olayı gerçekleştirildi.³¹ Bununla birlikte en fazla ses getiren olay, Aydın vilayetinin eski valisi Rahmi Bey'in oğlu Alpaslan'ın dağa kaldırılıp fidye alınması hadisesiydi. 12 Şubat 1919'da, Çerkes Ethem ve adamları tarafından İzmir'den kaçırılan sekiz yaşındaki Alpaslan, 23 gün esir olarak tutulduktan sonra yüklü bir fidye karşılığında serbest bırakıldı.³²

Batı Anadolu'da hemen hergün eşkıyalık olayı gerçekleşmekle birlikte bunlardan biri dehşet vericiydi: 24 Şubat 1919'da Soma'nın Heciz³³ köyünü basan Çepni Bacak Mehmed ve beş arkadaşı önce Helvacıoğlu İsmail'in evine girdi ve İsmail'in karısı ile kızlarını öldürdükten sonra para ve eşyalarını gasp etti. Bununla da yetinmeyen şakiler, İsmail'in bir çocuğunu da kesmek üzere bıçağı boğazına dayadığı sırada dışarıdan silah sesi duyulması üzerine telaşa kapıldı. Bunu fırsat bilen çocuk ise kaçmayı başardı. Şakiler bundan sonra da Sarı Mehmed'in evine giderek karısının başına kızgın yağ sürüp yakmak suretiyle işkence ettikten sonra kaçtı. Yapılan takibat neticesinde bu olayların faillerinden olan Çepni Bacak Mehmed öldürülürken diğer arkadaşları sağ olarak yakalandı. Olayın failleri boğazı kesilmek üzereyken kurtulan kız çocuğuna teşhis ettirilirken onun "*anacığımı, kardaşcıklarımı öldürenler bunlardır*" diye çıkardığı feryatlar orada bulunan bütün köylüleri ağlatmıştı (Köylü, 13 Mart 1335, s. 1).

1919 yılında ilkbaharın gelişiyle birlikte eşkıyalık olaylarında muazzam bir artış yaşandı. Nitekim 1919 yılının Mart ayında Aydın vilayetinde gerçekleşen eşkıyalık olaylarına dair rapor incelendiğinde bir ay içerisinde 74 eşkıyalık olayının gerçekleştiği görülmektedir. Söz konusu eşkıyalık olaylarının büyük bir çoğunluğunda yine ev ve köy baskınları, yol kesme, ırza geçme, işkence ve darp hadiseleri yaşanmakla birlikte eşkıyalar tarafından bazıları jandarma olmak üzere 34 kişi öldürüldü (BOA, DH.EUM.AYŞ.,65/16).³⁴

Bir türlü önü alınamayan eşkıyalık olayları, uzun savaş yıllarında cephelerde yakınlarını kaybeden, yoksullaşan ve birçok kez eşkıya saldırısına uğrayan köylülerin savaş sonrasında asayişin sağlanacağına dair umut ve beklentilerini de boşa çıkardı. Salgın hastalıklar, çekirge sürülerinin ekim alanlarına verdiği

³¹ Batı Anadolu'da Ocak-Şubat 1919'da gerçekleşen eşkıyalık olayları hakkında ayrıntılı bilgi için şu kaynaklara bakılabilir: (BOA, DH.EUM.AYŞ., 65/12; BOA, DH.EUM.6.Şb., 48/14; BOA, DH.EUM.6.Şb., 48/67; BOA, DH.EUM.6.Şb.,48/72; BOA, DH.EUM.6.Şb., 48/85; BOA, DH.EUM.6.Şb., 49/17; BOA, DH.ŞFR., 96/107; BOA, DH.EUM.AYŞ., 2/51; Sulh ve Selamet, 6 Kânunusani 1335, s. 2; Köylü, 12 Kânunusani 1335, s. 1; Hür Hukuk-u Beşer, 14 Şubat 1335, s. 2; Hür Hukuk-u Beşer, 16 Şubat 1335, s. 2).

³² Söz konusu olayın ayrıntıları için bkz: (Mehmetefendioğlu, 1991; Bardakçı, 2000, s. 18; Yaşar, 2015, ss. 508-516).

³³ Gazetede köyün ismi "Hecir" ya da "Hacer" şeklinde yazılmaktaysa da bu ismin "Heciz" olduğu düşünülmektedir.

³⁴ 1919 yılının mart ayında gerçekleşen eşkıyalık olaylarına dair ayrıca bkz: (BOA, DH.EUM.AYŞ., 1/74;BOA, DH.EUM.AYŞ., 3/88; BOA, DH.EUM.AYŞ., 3/88; Ahenk, 6 Mart 1335: 1; Hür Hukuk-u Beşer, 9 Mart 1335/9 Mart 1919: 2; Ahenk, 12 Mart 1335: 2; Hür Hukuk-u Beşer, 14 Mart 1335, s. 2; Hür Hukuk-u Beşer, 15 Mart 1335, ss. 1-2; Müsavat, 18 Mart 1335, s. 2)

zararlar, hayvan hırsızlığı ve benzeri birçok sorunla boğuşan köylü, bunlara ilaveten ardi arkası kesilmeyen eşkıya saldırılarına da maruz kaldığı için, can havliyle seslerini yetkililere duyurarak yardım dilenmekteydi. Bunun en çarpıcı örneklerinden biri 10 Ocak 1919 tarihinde, Ödemiş'in Ayasurat köyünden Hacı Mahmud, Kaymakçı köyünden Şakir, Gerçekli köyünden Fatma ve Esma'nın Sadarete gönderdiği dilekçeydi. Adı geçen köylülerin belirttiğine göre “*zeybek ve eşkıya*” yüzünden çekmedikleri sıkıntı kalmamıştı. Evlerin içlerindeki zahire ve hayvan yemleriyle birlikte eşkıya tarafından ateşe verilen 50-60 hane halkı, aileleriyle birlikte Ödemiş'in merkezine göç etmek zorunda kalmıştı. Damlarda ve hanlarda yaşamak zorunda kalan bu aileler, perişan bir halde şimdilik hayvanlarını satarak çocuklarına bakmaktaydı. Tarımla uğraştıkları için yüklü miktarda vergi ödeyen bu insanlar, hayvanlarını satıp parasını yedikten sonra ne ile idare edeceklerini sormaktaydı. Ziraat vaktinin yaklaşmasına rağmen eşkıyaların baskı ve tehditleri nedeniyle dışarıya çıkıp da tarlalarını işleyemediklerini belirten köylüler, Ödemiş kaymakamına başvurmalarına rağmen bir sonuç alamadıklarından, hallerini Sadrazama arz etmekteydi. Çiftçilerin zayıf olması durumunda devlet ve milletin de zayıf olacağını ifade eden dilekçe sahiplerinin yegâne isteği ise can güvenliklerinin sağlanarak tarlalarını işlemelerine yardımcı olunmasıydı. Sadrazama hallerini arz ettikten sonra Padişaha da seslenen köylüler, “Yetiş Emirü'l-mü'minin, yetiş ruy-ı zemin, kullarını bu bela-yiazimeden halas buyur...” diyerek yakarmaktaydı (BOA, DH.İ.UM.,19-04/1-10). Köylülerin bu talepleri, Dâhiliye Nazır Vekili İzzet Bey tarafından Aydın Valisi Edhem Bey'e iletilerek gereğinin yapılması istendi (BOA, DH.İ.UM.,19-04/1-10).

Artan eşkıyalık olayları ve şikâyetler karşısında devlet ricali bir taraftan çeteleri dağıtma işini yürütürken diğer taraftan da kırsalda asayiş sağlamak için jandarma sayısını artırmaya çalışmaktaydı. Bunun için daha önce yapılan teşebbüsler yeterince başarılı olmadığı gibi 1919 yılı başına gelindiğinde jandarma sayısı terhisler nedeniyle 9.000'e kadar düşmüştü (Belen, 1967, s. 176; Berber, 1997, s. 76). Bunun yanı sıra jandarmanın boşalan kadroları bir şekilde ahaliden temin edilmeye çalışılmış; Anadolu'da bulunan askerî yetkililer jandarma adı altında gönüllülerden kayıt yapmaya başlamıştı. Bu doğrultuda mütarekenin ardından Umum Jandarma Kumandanlığı, vilayetlere gönderdiği şifre telgraflarla gönüllü jandarma kaydedilmesi isteğini sık sık tekrarlamıştı (Türkmen, 2001, s. 82-83). Ayrıca jandarma zabitlerinin sayısı azaldığından, ordudan terhis edilmesi kararlaştırılan ihtiyat zabitlerinden isteyenlerin jandarma birliklerine kabul edilecekleri duyurulmuştu (Hukuk-u Beşer, 2 Kânunuevvel 334: 2).

Bütün çabalara rağmen jandarmanın sayısı istenilen seviyeye ulaştırılmadığı gibi gönüllü olarak kaydedilen jandarmalar da gerekli vasıfları taşımadığı için bunlar birçok şikâyete sebep olmuştu. Örneğin merkezi Söke'de bulunan 135. Piyade Alay Kumandanı Kaymakam Mazhar Bey'in belirttiğine göre Söke bölgesinde jandarma sayısı çok az olmakla birlikte mevcut jandarmalar da kendilerine verilen görevleri yerine getirmediği gibi halkın

haklarını koruyacağı yerde tam aksine onları soymaktaydı. (Berber, 1997, s. 78). Gelişigüzel bir şekilde, gerekli vasıfları taşımayanların jandarma olarak kaydedilmesi ve bunların yaptığı usûlsüzlükler, gazeteler tarafından da sert bir şekilde eleştirilmekteydi. Mevcut jandarma teşkilatıyla iş görmenin mümkün olmadığını belirten *Köylü* gazetesinin verdiği bilgiye göre jandarmalık çoluk çocuğun eline kalmıştı ve ne kadar asker kaçağı ve işe yaramaz adam varsa jandarma kadrolarını ikmal için işe alınmaktaydı. Köylü, “Böyle rastgele ve menbaı belli olmayan kuvvetlerle hiç jandarma teşkilatı yapılır ve öyle teşkilatla memleketin emn ve inzibatı yoluna konulabilir mi...?”(Köylü, 19 Kânunusani 1335, s. 2) diye sorarak, jandarmaya bu kadar az maaş verildiği takdirde asker kaçaklarından ve çoluk çocuktan başkasının jandarma olmak istemeyeceğini ifade etmekteydi. Jandarmaların maaşlarının az olduğu eleştirilerine Jandarma Umum Kumandanı Kemal Bey de hak vermektedir. Kemal Bey, *İkdam* gazetesine verdiği demeçte, ordu terhis edildiği için boş olan jandarma kadrolarının askeriye takviye edilemediğini belirttiikten sonra ahaliden gönüllü jandarma temin etmenin de maaşların düşüklüğü nedeniyle çok da mümkün olmadığını ifade ediyordu. Kemal Bey tarafından 2-2,5 lira civarında olan jandarma ücretlerinin artırılması için Dâhiliye Nezareti tarafından bir kanun layihasının hazırlanarak hükümete sunulduğu belirtildi (İkdam, 27 Şubat 1335: 2). Bu doğrultuda Mart 1919'da bir kararname çıkarılmışsa da³⁵ jandarma sayısının artırılmasının ülkede asayiş sağlamak için yeterli olmayacağı anlaşılmıştı (ATASE, İSH, K.13, G.50, B.50-1). Bu noktada Harbiye Nezareti devreye girerek 9. Ordu ve çeşitli kolordu kumandanlıklarına bir yazı gönderdi. Gönderilen yazıda, memleketin bazı yerlerinde hırsızlık vesaire çapulculuk olaylarından kaynaklı asayişsizliğin baş gösterdiği, bu durumun mütareke esnasında devleti zor duruma düşüreceği ve belki de bir müdahaleyle karşı karşıya bırakılabileceği hatırlatılıyordu. Harbiye Nezaretinin söz konusu yazısında, asayiş temin etmek için kolluk kuvvetlerine yardımın yalnızca piyade ve süvari ile değil, gerekmesi durumunda topçu, mitralyöz, nakil ve muhaberat askerleriyle de yapılması mecburiyeti doğduğu için gereğinin yerine getirilmesi istendi (ATASE, İSH, K.528, G.94, B.94-1).

Aydın vilayetinde artan eşkıyalık olaylarını önleyip asayiş temin etmek için Akşehir'de bulunan ve terhisler nedeniyle mevcudu oldukça azalan 23. Fırkanın İzmir'e sevkine karar verildi (ATASE, İSH, K.12, G.46, B.46-4; ATASE, İSH, K.13, G.103, B.103-1) ve durumdan İngiltere temsilciliği haberdar edildi. Önce bu sevke izin veren İngiliz temsilciliği, daha sonradan nedeni açıklanmamakla birlikte, fikir değiştirdi ve 23. Fırkanın İzmir'e sevk edilmesine karşı çıktı. Bunun üzerine Hariciye Nezaretine başvuran Harbiye Nezareti, Mondros Mütarekesi'nin 5. maddesi uyarınca Osmanlı Devleti'nin ordusunu, sınırların korunması ve asayişin temini için kullanmaya hakkı olduğunu hatırlatarak bu hususta gerekli teşebbüste bulunulmasını istedi (ATASE, İSH, K.13, G.109, B.109-1, 2). Bu hususta yapılan itirazlardan istenilen sonuç alınmadığı için söz

³⁵ Söz konusu kararnamenin metni için bkz: Takvim-i Vekayi, 27 Mart 1335, s. 1-2.

konusu birliğin İzmir'e sevkinden vazgeçildi. Lakin silâh altına alınacak yeni askerlerin öncelikle İstanbul ve İzmir'de bulunan kolordulara gönderilerek bunların takviye edilmesi kararlaştırıldı (ATASE, İSH, K.37, G.41, B.41-2).

Her ne kadar Damat Ferit Paşa Kabinesi'nin Dâhiliye Nazırı Mehmet Ali Bey, 21 Nisan'da *Sabah* gazetesine verdiği demeçte “Anadolu’da asayîşi bozacak bir şey yoktur” dese de (Sabah, 21 Nisan 1335, s. 1; Jaeschke, 1989, s. 27) durum hiç de onun iddia ettiği gibi değildi. Nitekim Batı Anadolu’da Nisan ve Mayıs 1919’da hemen her gün ev ve köy basma, dağa adam kaldırma, yol kesme, gasp, hırsızlık, öldürme ve yaralama olayları gerçekleşmekteydi.³⁶ Bununla birlikte nisan ve mayıs aylarında birçok eşkıya da ele geçirildi.³⁷

Osmanlı hükümeti asayîşi sağlama konusunda ne kadar titiz davranırsa davranırsa 15 Mayıs 1919’da Yunanistan’ın İzmir’i işgalinin önüne geçemedi. İzmir’in işgalini müteakip asayîş meselesi yeni bir boyut kazandı. Zira bu işgali takip eden günlerde Müslümanlar tarafından kurulan çetelerin önemli bir kısmı Milli Mücadele’ye katılırken Rum çetelerinin neredeyse tamamı Yunan ordusunakatıldı.

Sonuç

30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi’yle birlikte bir yandan İtilaf Devletleri’nin işgalleri başlarken diğer yandan eşkıyalık olayları devam etmekteydi. Kırsalda yaşayan insanların can ve mal güvenliklerini tehdit eden eşkıyalık olaylarını önlemeye çalışan Osmanlı hükümetleri öncelikle jandarma sayısını artırmaya çalışsa da bu hususta istenen başarıyı sağlayamadı. Bunda Mondros Mütarekesi’nin asker sayısına dair kısıtlayıcı hükümleri etkili olduğu gibi İtilaf Devletleri’nin müdahaleleri de eşkıyalık olaylarıyla mücadeleyi zorlaştırdı.

Bu süreçte galip devletlerin yeni işgallerine gerekçe vermek istemeyen devrin yöneticileri, kırsalda asayîşi sağlamak amacıyla eşkıya ve asker firarileri için af çıkardı. Bunun yanı sıra Batı Anadolu’da asayîşin sağlanması için devlet ricalinin daha önce eşkıya ile özdeş gördüğü zeybeklerin dağıtılması için büyük çaba sarf etti. Bu süreçte zeybeklere dair oluşturulmaya çalışılan “bozuk düzenin kurbanları” ve “memleketin yiğit evlatları” algısıyla bunların çoğunun

³⁶ Bu olaylara birkaç örnek verilecek olursa: Deli Yusuf çetesi tarafından Balyanbolu’da Mehmed isiminde biri dağa kaldırılarak 500 lira fidye alındı (Köylü, 23 Nisan 1919, s. 2). Ödemiş kazasının Uzundere köyünden Hasan oğlu İbrahim, şaki Kuyucu Mustafa tarafından katledildi (BOA, DH.EUM.AYŞ., 6/69). Daha önce de birçok kez eşkıyaların saldırısına uğrayan Ahmedli nahiyesinin merkezi, Nisan’da yine eşkıyanın baskınına uğradı (Müsavat, 14 Nisan 1335, s. 1). Aydın’ın Köşk nahiyesini basmak isteyen bir çeteyi takip müfrezeleri püskürtmüşse de aynı çete Kıran köyüne geçerek bir kişiyi öldürdü (Ahenk, 10 Mayıs 1335, s. 1).

³⁷ Nisan ve Mayıs aylarında ele geçirilen eşkıyalar için bkz: (BOA, DH.EUM.AYŞ., 4/52; BOA, DH.EUM.AYŞ., 6/82; BOA, DH.EUM.AYŞ., 4/28; BOA, DH.EUM.AYŞ., 6/85; BOA, DH.EUM.AYŞ., 37/6; BOA, DH.EUM.AYŞ., 24/53; BOA, DH.EUM.AYŞ., 3/76; BOA, DH.EUM.AYŞ., 4/93; BOA, DH.EUM.AYŞ., 6/; BOA, DH.EUM.AYŞ., 7/14; BOA, DH.EUM.AYŞ., 6/83; BOA, DH.EUM.AYŞ., 7/75; BOA, DH.EUM.AYŞ., 4/93; BOA, DH.EUM.AYŞ., 7/53; Köylü, 24 Nisan 1335, s. 1; Müsavat, 28 Nisan 1335, s. 2; Ahenk, 2 Mayıs 1335, s. 2).

dağdan indirilip affedilmesinin, onların Yunan işgaline karşı meydana getirilen Batı Anadolu Kuvay-ı milliye'sine eklenme sürecini kolaylaştırdığı düşünülmektedir. Bu doğrultuda Mütareke Dönemi'nde "Müslümanlar" tarafından kurulan çetelerin faaliyetlerinde ciddi bir azalma yaşanırken, Rum çetelerinin gerçekleştirdiği eşkıyalık olaylarındaise büyük artış yaşandı. Üstelik bu çetelerin amacı artık Yunanistan'ın Batı Anadolu'yu işgaline zemin hazırlamaktı.

KAYNAKÇA

a) Arşivler

aa) Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Babîali Evrak Odası Evrakı (BEO.), Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Altıncı Şube (DH. EUM. 6.Şb.), Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Asayiş Kalemi Evrakı (DH. EUM. AYŞ.), Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Takibat-ı Adliye Evrakı Kalemi (DH. EUM. ADL.), Dâhiliye Nezareti İdare-i Umumiye Evrakı (DH. İ. UM.), Dâhiliye Nezareti Şifre Evrakı (DH. ŞFR.), Meclis-i Vükela Mazbataları (MV.).

ab) Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt ve Denetleme Başkanlığı Arşivi (ATASE)

İstiklal Harbi Fonu (İSH)

b) Gazeteler

Ahenk, Alemdar, Anadolu, Efe, Hukuk-u Beşer/Hür Hukuk-u Beşer, İkdam, Köylü, Müsavat, Sabah, Serbesti, Sulh ve Selamet, Takvim-i Vekayi, Yeni Gazete, Zeybek.

c) Araştırma ve İnceleme Eserler

Akşin, S. (2010). *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele I, Mutlakiyete Dönüş (1918-1919)*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Alyot, H. (1947). *Türkiye'de Zabıta (Tarihi, Gelişim ve Bugünkü Durumu)*. Ankara: Kanaat Basımevi.

Apak, R. (1990). *Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*. Ankara: TTK Basımevi.

Ayverdi, İ. (2006). *Kubbealtı Lügati Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. C.I, İstanbul: Mas Matbaacılık.

Balkaya, İ. S. (2008). Mütareke Dönemi Asayişin Üç Boyutu. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (41), 17-34.

Barkey, K. (1999). *Eşkıyalar ve Devlet Osmanlı Tarzı Devlet Merkezileşmesi*. (Çev. Zeynep Altok). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Bayar, C. (1965). *Ben de Yazdım*. (Cilt I) İstanbul: Baha Matbaası.

Belen, F. (1967). *Birinci Cihan Harbi'nde Türk Harbi, 1918 Yılı Hareketleri*. Ankara: C.V.

- Berber, E. (1997). *Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922 Yunan İşgali Döneminde İzmir Sancağı*. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Berber, E. (1999). *Yeni Onbinlerin Gölgesinde Bir Sancak: İzmir (30 Ekim 1918-15 Mayıs 1919)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Beşikçi, M. (2015). *Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Seferberliği*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Devellioğlu, F. (2003). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Elmacı, M. E. (2009). "57. Tümen'in Çine'ye Çekilmesi Kararı ve Sonraki Olaylar". Çine Kuvayı Milliye Müzesi Açılışı ve Kurtuluş Savaşı ve Çine Panelleri, Ocak.
- Erdeha, K. (1975). *Milli Mücadele'de Vilayetler ve Valiler*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gökbel, A. (2005). *Milli Mücadele'de Aydın*. Aydın: Kolalı Matbaası.
- Hobsbawm, E. J. (2011). *Eşkiyalar*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Kuva-yı Milliye Hatıraları. (2003). Der.: Zekeriya Özdemir, Ankara, M. Şefik (1337). İstiklal Harbi'nde 57. Tümen ve Aydın Milli Cidali, 104 Sayılı Askerî Mecmua'nın Tarih Kısmı 1 Mart 1337, S.45.
- Muslu, A. Z. (2009). "Kullioğlu Hüseyin Efe Üzerine Kısa Bir Yorum". Çine Kuvayı Milliye Müzesi Açılışı ve Kurtuluş Savaşı ve Çine Panelleri. Günver Güneş, Arif A. Uyguc (Ed.). Aydın.
- Özbek, M. A. (1993). *Zeybek*. İslam Ansiklopedisi. (Cilt XIII). Milli Eğitim Basımevi.
- Şemseddin Sami. (1996). *Kâmûs-ı Türkî*. (Yay. Haz. Şaban Kurt). İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Türk İstiklal Harbi I, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı, (1999). Genelkurmay Basımevi. Ankara.
- Türkmen, Z. (2001). *Mütareke Dönemi'nde Ordunun Durumu ve Yeniden Yapılanması (1918-1920)*. Ankara: TTK Basımevi.
- Ural, S. (2008).Tevfik Paşa Hükümeti'nin Programı ve Mebusan Meclisindeki Yankıları. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (1), 217-236.
- Yaşar, H. (2015). *II. Meşrutiyet'in İlanından Yunan İşgaline Batı Anadolu'da Eşkıyalık (1908-1919)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü.